

ویژگی‌های معنوی نماز جماعت در زندگی انسان

زهرا جایدری^{۱*}، علی خدابخشی سورشجانی^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی علوم قرآن و حدیث، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، قم، ایران

^۲ دانشجوی ارشد علوم قرآن مجید، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، قم، ایران

چکیده

برگزاری نمازهای روزانه واجب به صورت جماعت یکی از ابعاد اجتماعی آیین بزرگ اسلام است در نماز جماعت افراد در صفوفی منظم و هماهنگ و صرف نظر از امتیازات قومی و قبیله ای و با حس همدلی، دوستی و اتحاد در کنار یکدیگر قرار می گیرند و نماز به جا می آورند. هدف پژوهش حاضر بررسی ویژگی‌های معنوی نماز جماعت در زندگی انسان بود. پژوهش حاضر با روش تحلیلی و به صورت مروری انجام گرفت. می توان نتیجه گرفت که نماز جماعت بر روان و زندگی انسان تأثیر می گذارد و دارای آثار و برکات معنوی فراوانی است که عدم توجه به آن آسیب‌های زیادی در پی خواهد داشت.

کلیدواژه‌ها: نماز جماعت؛ زندگی انسان؛ ویژگی‌های معنوی

مقدمه

آیین اسلام از بعد اجتماعی مهمی برخوردار است و با عنایت به برکات آثار وحدت و تجمع و یکپارچگی، در بسیاری از برنامه هایش بر این بعد تکیه و تاکید کرده است. برگزاری نمازهای روزانه واجب نیز به صورت جماعت و گروهی یکی از این برنامه هاست. با توجه به مشغولیات جدید زندگی و تنوع آنها، افراد از مسائل مذهبی به خصوص نماز دور شده و اولویت را به امور دنیوی می دهند. همچنین با توجه به اهمیتی که نماز در مکتب ما دارا است و تأثیرات مثبت این پدیده در زندگی دنیوی و اخروی هر شخص دارد و نیز آیات نورانی الهی و روایات زیبایی از پیامبر (ص) و ائمه‌ی اطهار (علیهم السلام) در این زمینه نقل شده است، پی می بریم که نماز و مخصوصاً نماز جماعت را باید در اهم برنامه‌های زندگی خویش قرار داد. زیرا، نماز جماعت، کینه‌ها و کدورت‌ها و سوء ظن‌ها را از میان می برد و سطح دانش، عبودیت و خضوع را در جامعه اهل نماز افزایش می دهد.

پژوهش‌های متعدد نقش نماز جماعت را در ابعاد مختلف زندگی انسان مستند کردند. برای مثال، مرزبند و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود نشان دادند که اقامه نماز جماعت با سلامت معنوی دانشجویان رابطه دارد. شمسی (۱۳۹۶) در پژوهشی گزارش کرد که تمسک به نماز در دوران معاصر می تواند بخشی از مشکلات و بحران‌های انسان را مرتفع نماید. مختاری (۱۳۹۵) نیز نشان داد که شرکت در نماز جماعت به بهبود روابط اجتماعی دانش آموزان منجر شد. از این رو، پژوهش حاضر را با هدف اهمیت نماز جماعت و با محوریت ویژگی‌های معنوی نماز جماعت در زندگی انسان انجام دادیم.

روش

پژوهش حاضر به روش تحلیل مفهوم به صورت مروری انجام گرفت. بدین طریق که در بین منابع مختلف اثرات معنوی نماز جماعت در زندگی انسان مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت و مقالات مختلف در این رابطه مرور شدند.

*پست الکترونیک نویسنده مسئول: ZJJ9076@gmail.com

یافته‌ها

تعریف لغوی و اصطلاحی نماز

عده‌ای معتقدند واژه نماز در لغت فارسی از لفظ پهلوی ناک گرفته شده که آن هم از ریشه ایران باستان واژه «نم» به معنای خم شدن و تعظیم کردن گرفته شده است (تبریزی، ۱۳۶۱، ص ۲۱۶۷). از جمله معانی نماز در کتاب‌های لغت فارسی عبارتند از: بندگی، اطاعت، سجود، پرستش، خدمتکاری و فرمان‌برداری (تبریزی، ۱۳۶۱، ص ۲۲۷۳۱). برخی معتقدند «صلاة» از ریشه عبری گرفته شده و به معنای کنیسه یهودیان است؛ به نظر نولدکه «صلوة» از لفظ عبری «صلوها» مشتق است. (خزائلی، ۱۳۸۵، ص ۳۳۸) صاحب قاموس هم به دنبال دیدگاه مرحوم علامه طباطبائی رحمه الله «صلاة» را به معنای توجه و انعطاف گرفته است و افعالی را که مسلمانان با آن کیفیت خاص انجام می‌دهند، نیز یکی از مصادیق توجه و انعطاف به خداوند می‌داند (قرشی، ۱۳۶۱، ص ۱۴۹-۱۴۸). این واژه در اصطلاح بر عبادتی مخصوص با کیفیتی خاص اطلاق می‌شود (تبریزی، ۱۳۶۱، ص ۲۳۸). در آیه: «هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا» (احزاب/۴۳) نیز صلاتی که به خداوند نسبت داده شده، به معنای رحمت و بهره خداوند در حق مؤمنان است. (طباطبائی، ص ۳۳۵)

اهمیت نماز جماعت

غیر از آثار فردی و اجتماعی و معنوی نماز جماعت پاداش‌های عظیمی برای آن بیان شده که در اینجا به بعضی از روایات، اشاره می‌شود. از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل شده که: نماز کسی که اذن را بشنود و بی دلیل در نماز جماعت شرکت نکند ارزشی ندارد (رسائل الشیعه، ج ۵، ص ۳۷۵). در حدیثی تحقیر نماز جماعت، به منزله تحقیر خداوند، به شمار آمده است (من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۳۷۷). اگر تعداد افراد در نماز جماعت از ده نفر گذشت حساب آن را جز خدا کسی نمی‌داند. (مستدرک الوسائل، ۱۴۰۷، ج ۱، ص ۴۸۷)

ویژگی‌های معنوی نماز جماعت

پاداش الهی

بزرگترین اثر معنوی نماز جماعت، همان پاداش‌های الهی است که گفته شد (قرائتی، ۱۳۶۹، ص ۶۳). روایت است که شبی، علی علیه السلام تا سحر به عبادت مشغول بود. چون صبح شد، نماز صبح را به تنهایی خواند و استراحت کرد. رسول خدا (ص) که آن حضرت را در جماعت صبح ندید، به خانه او رفت. حضرت فاطمه علیها السلام از شب زنده‌داری علی علیه السلام و عز او از نیامدن به مسجد سخن گفت. پیامبر فرمودند: پاداشی که بخاطر شرکت نکردن در نماز جماعت صبح، از دست علی علیه السلام رفت، بیش از پاداش عبادت تمام شب است (سفینه البحار، ج ۱، جماعت). رسول خدا (ص) می‌فرمایند: اگر نماز صبح را به جماعت بخوانم، در نظرم محبوب‌تر از عبادت و شب زنده داری تا صبح است. بخاطر همین فضیلت و پاداش‌هاست که اگر تعداد نمازگزاران از ده نفر بیشتر شود، اگر تمام آسمان‌ها کاغذ، و دریاها مرکب و درخت‌ها قلم شود و فرشتگان بنویسند، پاداش یک رکعت آن را نمی‌توانند بنویسند (توضیح المسائل امام خمینی، ۱۳۷۶، مسئله ۱۴۰۰) و نماز جماعت با تأخیر، بهتر از نماز فردای در اول وقت است (توضیح المسائل امام خمینی، ۱۳۷۶، مسئله ۱۴۰۲).

بنا بر روایات متعدد از شیعه و اهل سنت، فضیلت نماز جماعت چند برابر نماز فردی است. محدثان اهل سنت و شیعه از پیامبر اکرم نقل کرده‌اند که هر رکعت نماز جماعت، بیست و پنج برابر نماز فردی پاداش دارد (وسائل الشیعه، ۱۳۹۱، ج ۸، ص ۲۸۵۲۸۶). در کتاب العروة الوثقی، و مدارک الاحکام روایتی به این مضمون نقل شده است که امام رضا - علیه السلام - در پاسخ به سؤال محمد بن عماره که پرسیده بود نماز فردی در مسجد کوفه افضل (برتر) است یا نماز جماعت؟ فرمودند: «الصلاة فی جماعة افضل». نماز با جماعت برتر است. و این در حالی است که روایت شده است که نماز در مسجد کوفه برابر با هزار نماز است (مدارک الاحکام، ۱۴۱۰، ق، ص ۳۱۱). نماز جماعت به قدری اهمیت دارد که رسول خدا - صلی الله علیه و آله - به نایبانی که نمی‌توانست به مسجد بروند و کسی هم نبود که او را به مسجد ببرد. فرمودند: «بین منزل خود و مسجد طنابی نصب کن و با گرفتن آن ریسمان، خود را به مسجد برسان و از فضیلت جماعت محروم نشو» (وسائل الشیعه، ۱۳۹۱، ق، ص ۳۷۷، ج ۹). پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «الصلاة جماعة و لو علی رأس زج» نماز با جماعت است هرچند روی نیزه باشد. این حدیث کنایه از آن است که در هر شرایطی باید سعی شود که نماز به جماعت برگزار شود (مستدرک الوسائل، ۱۴۰۷، ق، ص ۴۴۷).

استجاب دعا

یکی دیگر از ویژگی های معنوی نماز جماعت استجاب دعا می باشد. طبق این حدیث که رسول اکرم - صلی الله علیه و آله - می فرمایند: «یدالله مع الجماعة» دست (= قدرت و عنایت) خداوند با جماعت است. بنابر بعضی از روایات، وقتی عده ای جمع شوند و دعا کنند دعایشان به اجابت می رسد (کلینی، ج ۴، ص ۲۴۱-۲۴۲).

آمزش گناهان

طبق روایت معتبری، اگر چهل مؤمن بر جنازه مؤمنی حاضر شوند و به خوبی او شهادت دهند. خداوند متعال شهادت آنان پذیرفته و گناهان او را می آمرزد (قمی، (۱۳۷۲)، ص ۱۰۰۳-۱۰۰۴).

نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر مطالعه اهمیت ویژگی های معنوی نماز جماعت در زندگی انسان بود. نماز زیباترین عمل و جذاب ترین ذکر و محبوب ترین عبادت نزد پروردگار است که حلقه اتصال بین عبد و معبود است و برگزاری نماز به صورت جماعت به ثواب آن چند برابر می - افزایش دهد. مرور ادبیات نشان داد که نماز جماعت دارای تأثیرات فراوان معنوی، تربیتی، اخلاقی و اجتماعی در زندگی افراد است. زیرا، با شرکت در نماز جماعت نظم و انضباط بیشتری در زندگی انسان حکم فرما می شود و توفیقات الهی فراوانی نصیب او خواهد شد. یکی از مهم ترین آثار معنوی نماز جماعت در زندگی انسان با توجه به توضیحات و احادیث گوناگون از پیامبر گرامی اسلام و ائمه اطهار، پاداش الهی آن است. افراد می توانند به مقتضی زمان با برنامه ریزی مناسب با کارهای اساسی خود در طول روز در نماز جماعت شرکت کنند و از آثار و فواید بی نظیر این فریضه نورانی و الهی بهره مند شوند. دوری کردن از نماز جماعت باعث ایجاد آثار نامناسبی در زندگی انسان خواهد بود. چه بسا امید است افراد با شرکت در نماز جماعت از آثار معنوی و الهی بهره مند شده و این کار را سرلوحه زندگی خود قرار دهند.

منابع

قرآن

- بنی هاشمی خمینی، سید محمد حسن (۱۳۷۶). توضیح المسائل مراجع. چاپ اول، جلد اول. قم: دفتر انتشارات اسلامی تبریزی، بن خلف (۱۳۶۱). فرهنگ فارسی برهان قاطع. تحقیق محمد معین، جلد چهارم. تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر.
- حر عاملی، محمد بن حسن (۱۳۹۱ ق). وسائل الشیعه، چاپ چهارم، جلد پنجم، تحقیق عبدالرحیم ربانی شیرازی. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- خزائلی، محمد (۱۳۸۵). احکام قرآن. تهران: انتشارات دنیای دانش.
- شمسی، سکینه. تأثیر نماز بر نظم و انضباط در قرآن و روایات. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه باختر ایلام.
- صدوق، علی بن محمد (۸۳۶۷). من لا یحضره الفقیه، جلد یک. تهران: انتشارات صدوق.
- طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۷۸). المیزان فی تفسیر القرآن الکریم، جلد ۱۶. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- قرائتی، محسن (۱۳۷۴). پرتوی اسرار نماز. تهران: ستاد اقامه نماز.
- قرشی، سید علی اکبر (۱۳۶۱). قاموس قرآن، جلد چهارم. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- قمی، شیخ عباس (۱۳۷۵). سفینه البحار ومدینه الحکم والآثار. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- قمی، شیخ عباس (۱۳۷۲). مفاتیح الجنان، چاپ پنجم. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۳۲۹ ق). اصول کافی. ترجمه سید هاشم رسولی محلاتی (۱۳۶۴). تهران: نشر علمیه اسلامی.
- مختاری کرچگانی، شهرام. نشانه شناسی نماز و مقدمات آن با استفاده از آیات قرآن کریم و روایات و تبیین و تأثیر آن با بر حضور خودجوش هنرجویان پسر کارودانش ناحیه ۳ اصفهان در نماز جماعت مدرسه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم قرآنی اصفهان.
- مدرس یزدی حکمی، علی بن محمد (۳۲۸ ق). رسائل الشیعه. قم: اسلامی.
- موسوی عاملی، سید محمد بن علی (۱۴۱۰ ق). مدارک الاحکام فی شرح شرائع الاسلام، چاپ اول، ج ۴. تحقیق موسسه آل البیت - علیهم السلام - لاحیاء التراث.
- نوری طبرسی، میرزا حسین (۱۴۰۷ ق). مستدرک الوسائل، جلد ششم. قم: موسسه آل البیت علیهم السلام.